

a debili calido non calefit; lapis non nisi per violentam actionem sursum movetur, etc. Item, quoties virtuti alicuius agentis contrarium agens obsistit, actio consequitur virtutem superioris agentis; prout istud virtutem alterius in se *reagentis* immittit, atque impedit ne ulterius in se agat.

Ex hoc effato colligere licet infinitam esse virtutem creandi aliquid ex nihilo. Etenim, quemadmodum eo maior virtus in agente ex postulatur, quo magis remota est in patiente potentia actionem illius recipiendi, ita maxima oportet ut sit virtus in creante, quia nulla est in nihilo potentia recipiendi *esse*, atque inter istud, et illud infinita occurrit distantia.

XXX. ACTIONES SUNT SUPPOSITORUM. Hoc effatum sibi vult substantiam agere non posse, nisi assecuta sit sui complementum, seu subsistentiam. Neque id mere concomitanter, sed antecedenter, adeo ut prius sit rem subsistere, quam agere, siquidem oportet ut natura sit in suo esse completo, ac plene constituta, antequam operetur. Ex quo fit, ut actiones, aequae ac passionibus, toti composito, seu individuo, non soli parti, quae actionem elicit vel patitur, tribuatur. Sic, corpore aegro, homo dicitur aegrotare, et, anima intelligente, homo dicitur intelligere¹. Monendum tamen hic est subsistentiam non concurrere in effectum tamquam principium, quo operatio elicitur, constat enim huiusmodi principium esse naturam; sed tamquam terminans et perficiens naturam, ita ut haec efficiatur etiam principium quod operatur; unde actus sunt suppositorum non *elicitive*, sed *denominative*, nempe actiones sunt suppositi, tamquam agentis *ut quod*, naturae vero, tamquam agentis *ut quo*. Sic homo ratiocinatur tamquam principium *quod*, anima, tamquam principium *quo*.

Hinc in Christo, etsi una sit Persona, tamen, quia duae sunt naturae, Divina, et humana, duae operationes agnoscendae sunt; siquidem principium, quo operatio elicitur, non persona est, sed natura. Attamen, quoniam una est

¹) Quod haud latenter innuit s. Augustinus, ubi ait: « Tria ista, memoria, intellectus, et amor, mea sunt, non sua; nec sibi, sed mihi agunt; immo ego per illa. Ego enim memini per memoriam, intelligo per intellectum, amo per amorem »; *De Trin.*, lib. XV, c. 22, n. 42.

in Eo Persona, nempe Verbum, unum est principium, quod illas elicit actiones; ex quo fit, ut operationes humanae Eius *theandricae*, seu *Dei-viriles* dicantur, quia participant virtutem Divinae operationis.

XXXI. ACTUI REPUGNAT ACCIDERE ACTUM. Scilicet, actui *substantiali*, nempe illi, per quem res in sua specie constituitur, alius actus accidentaliter advenire quidem potest, qui illam aliquo modo afficiat, puta humanitati doctrina, at numquam alius actus *substantialis*; siquidem unius rei non nisi unum esse potest *esse* *substantiale*.

Hoc effato omnes ii refutantur, qui animam intellectivam unicum in homine esse *actum substantialem* inficiantur.

XXXII. ACTUS EST QUI SEPARAT ET DISTINGUIT. Nomine *actus* hoc loco intelligitur forma *substantialis*. Quare sensus praefati axiomatis est, actum, seu formam *substantialem* efficere, ut composita in certa specie constituentur, et ab aliis distinguantur. E. g., homo per animam rationalem, quae est eius forma, a ceteris animantibus distinguitur¹.

XXXIII. ACTUS EST PERFECTIO POTENTIAE. Nempe 1° actus *entitativus*, seu res existens, est perfectio potentiae *obiectivae*, id est eius, quod nondum existit². 2° Actus potentiae *passivae*, per quam nempe ens constituitur aliquid recipiendi capax, est perfectio eiusdem potentiae *passivae*, siquidem haec potentia perficitur a suo actu, e. g., figura Caesaris actu in marmore inculpta perficit capacitatem marmoris ad illam figuram recipiendam. 3° Actus potentiae *activae* potest significare vel eius *actualitatem*, eo modo, quo *esse* est actualitas essentiae, vel terminum actionis, quae per illam exercetur. Iam, si primo modo spectetur, actus est perfectio potentiae, siquidem, « potentia et habitus per operationem perficiuntur³ »; quod tamen intelligendum non est de potentia, quae actualitatem non habet « propter defectum suscipientis »; unde si dicatur, quod « sol actu lucens potest domum illuminare, quae non est aperta, et domum apertam illuminat, nulla omnino notatur perfectio, quae non erat ante⁴ ». Sin altero modo, actus non est perfectio potentiae; nam terminus

¹ Vid. *Forma substantialis*, litt. F.

² Vid. *Potentia obiectiva-subiectiva*, litt. P.

³ *Contr. Gent.*, lib. I, c. 100, n. 2.

⁴ S. Bonav., *In lib. I Sent.*, Dist. XVIII, a. 1, q. 3 ad arg.

actionis vel est extra potentiam, ut in actionibus trans-euntibus, et sic illam intrinsecus perficere non potest; « non enim aliquid acquiritur igni ex hoc quod est calefaciens; sed calefacto acquiritur calor¹ »; vel si in illa est, ut in actionibus immanentibus, perficit quidem ipsam, at non quatenus est potentia activa, sed quatenus velut potentia passiva spectatur, seu quatenus terminum illius actionis in se recipit. Denique in genere moris actus est perfectior potentia, quatenus « praeminet potentiae, ut dicitur in IX Met., Melius est bene agere, quam posse bene agere; et similiter vituperabilius est male agere, quam posse male agere² ».

XXXIV. ACTUS EST PRIOR POTENTIA. Porro 1° actus est cognitione prior potentia; siquidem in cognitionem potentiarum devenimus per earum actus. 2° Actus secundum ordinem naturae, seu secundum ordinem, quem natura intendit, est prior potentia, haec enim ad illum ordinatur. 3° Actus non est tempore prior potentia; sed vel est posterior, vel simul cum ipsa existit. Etenim, quin dicamus de agentibus voluntariis, in quorum potestate est eligere tempus, in quo effectum producant, actus est posterior potentia, cum haec per actionem successivam exercetur, vel cum agens naturale post aliquod tempus perfectionem virtutis naturalis ad agendum assequitur; sicut homo non a principio generare potest. E contrario, actus est simul cum potentia, si haec per actionem instantaneam exercetur, atque iam a principio expedita agendi virtute pollet. Quocirca potentia illuminandi in sole, calefaciendi in igne etc., simul cum actu est³. At vero, si actus et potentia in diversis inspiciantur, tunc actus semper est tempore prior potentia; nam id, quod est in potentia, non deducitur ad actum, nisi per aliquid iam existens in actu⁴. Unde illud etiam intelligitur quod actus, seu substantia, quae sit purus actus, cuiusmodi est Deus, prior est quavis potentia.

XXXV. ACTUS EST RATIO INTELLIGENDI⁵.

¹ S. Thom., Qq. dispp., de Pot., q. X, a. 1 c.

² 1^a 2^{ae}, q. LXXI, a. 3 c.

³ Vid. S. Thom., I, q. XLII, a. 2 c.

⁴ Contr. Gent., lib. II, c. 16, p. 10.

⁵ Vid. Nihil cognoscitur, nisi secundum quod est in actu, litt. N.

XXXVI. ACTUS ET POTENTIA SUNT EIUSDEM GENERIS. Nempe 1° in eodem genere inveniuntur actus et potentia, ita ut illud, quod fuit in potentia, et nunc est actu, ad idem genus pertineant; e. g., homo in potentia et homo in actu. 2° Quoniam unumquodque agit, prout est actu, et patitur, prout est in potentia, actus et potentia dicuntur esse unius generis, quatenus proprio agenti respondet determinatum patiens, et vicissim. E. g., album non patitur a dulci, nisi per accidens, sed a nigro tantum¹. 3° Actus, et potentia, quae ordinantur ad componendum unum per se, sunt in eodem genere; e. g., materia, et forma sunt in eodem genere ratione entitatis; potentia cognitrix, et species, per quam aliquid actu cognoscit, sunt in eodem genere cognoscibili. 4° Actus, et potentia, quae ad illum per se primo et principaliter instituta et ordinata est, ita ut ab ipso speciem suam accipiat, sunt eiusdem generis; puta potentia ordinata ad actum substantialem est substantialis, ad accidentalem, est accidentalis; late nimirum sumto nomine generis pro generalibus rationibus substantiae et accidentis; si enim actus sit de genere accidentis, satis est, ut potentia essentialiter ordinata ad talem actum et quae proinde ab eo determinatur, sit accidens, et non substantia.

Hoc effato utitur s. Thomas ad demonstrandum potentias animae non esse idem, ac eius essentiam; cum enim actus et potentia ad idem genus referantur, sequitur, ut si actus, nempe operatio animae, non est in genere substantiae, potentia, quae dicitur ad illum actum, nec etiam possit esse in genere substantiae, ideoque non possit esse animae essentia².

Diximus autem illud intelligendum esse de potentia, quae essentialiter ordinata sit ad talem actum, siquidem nihil obstat, quominus res unius generis, seu praedicamenti, sit in potentia respectu alterius, quoniam, ut Caietanus adnotavit, « nullum praedicamentum est essentialiter in potentia respectu ad alterum³ »; puta substantia est in potentia ad recipiendam quantitatem, quantitas est in potentia ad recipiendam qualitatem. Quam ob rationem s.

¹ Qq. Dispp., De Ver., q. VIII, a. 9 c.

² I, q. LXXVII, a. 1 c.

³ In loc. cit. s. Thom.

Thomas ait: « Non oportet quod in eodem genere ponantur potentiae et actus ¹ ».

XXXVII. ACTUS ET POTENTIA, seu, ENS ACTU, ET ENS POTENTIA SUNT IDEM. Scilicet non sunt idem *ratione formali*, seu quatenus eadem sit eorum notio, differunt enim ut ens *inchoatum*, et perfectum; sed idem sunt *realiter*, non enim differunt ut res et res, quia ens, quod nunc est actu, est illa eadem res, quae prius erat in potentia. Neque tamen sunt idem identitate *positiva*, quasi ens spectatum, prout est actu, sit eadem res, ac ens spectatum, prout est in potentia, sed sunt idem *negative*, quatenus non sunt duae res diversae speciei, e. g., homo, qui existit, et qui potest existere.

Ex his colligitur allato axiomati illud non obstare, *Actus et potentia sunt contraria*; heic enim actus, et potentia sub eorum formali ratione accipiuntur, et ideo sunt *contraria*, seu *privative opposita*, siquidem potentiae notio privationem actus exhibet. Item, ne illud quidem obstat, *Actus et potentiae differentiae sunt valde oppositae*, vel illud, *Actus non parum differt a potentia*; hoc enim vel significatur notionem actus a notione potentiae differre; vel per actum intelligitur *forma*, per potentiam autem *materia*; quocirca, cum materia, et forma valde differant, etiam actus, et potentia, hoc sensu accepta, valde sunt diversa.

XXXVIII. ACTUS IN BONIS PRAEFERENDUS EST POTENTIAE, NON AUTEM IN MALIS. Hinc melius est homini cognoscere, quam vim habere ad cognoscendum, Deum actu, quam posse amare, esse sanum actu, quam posse sanum evadere. Actus enim bonus potentiam in perfecto statu collocat. Contra, deterius est aegrum esse, quam posse in aegritudinem incidere. Circa quod effatum admonendum est ipsum accipiendum esse de tali potentia, quae possit accipere actus contrarios, quorum unus sit ipsi naturalis, alter violentus, vel repugnans perfectioni sibi debitae. Tunc quidem melius est potentiam carere utroque actu, quam habere repugnantem. Sic melius est ut aegrotus neque medicinam, neque venenum, quam ut solum venenum absorbeat. Hinc sensus illius effati est: Quando actus est alicui subiecto bonus, eiusque perfectioni confert,

¹) In lib. I Sent., Dist. VII, q. I, a. 2 ad 2.

tunc melius est habere illum actum, quam posse tantum habere, seu illo carere. Quando vero actus non bonum reddit subiectum, tunc melius est illum actum abesse.

XXXIX. ACTUS UNUS NON EST OPERATIVUS ALTERIUS. Hoc effatum intelligendum est tantum de actu, qui virtualiter alium non contineat; nam actus, qui virtualiter alium continet, potest efficere illum, quatenus movet et determinat potentiam ad hoc quod ex uno actu in alium, qui in illo continetur, prodeat. E. g., in intellectu assensus praemissarum est causa assensus conclusionis, quae in illis virtualiter continetur; et in voluntate actus intentionis est causa electionis. Hinc s. Thomas actum charitatis assignat tamquam causam pacis, et gaudii ¹, et actum devotionis tamquam causam laetitiae ².

XL. ACTU ET POTENTIA VIRTUALI IDEM SIMUL ESSE NON POTES. De hoc infra, ubi de illo, *Quidquid movetur, ab alio movetur* ³.

XLI. ACTU POSITO, TOLLITUR POTENTIA. Intelligendum est de potentia passiva; nam, cum actus est, aboletur potentia ad illum actum; non item de potentia activa, quae semper remanet. Contra, *actu sublato, non tollitur potentia*; nam potentiae naturales, sive *aptitudines*, sunt adiuncta propria, quae ab essentia rei separari non possunt, earum vero exercitium, sive actus, est accidens, quod potest esse, vel abesse.

XLII. ADDISCENS ARTEM OPERATUR ACTIONEM ARTIS SINE ARTE. Quod ita explicat s. Thomas: « Quia potest homo in scientiae, et virtutis actum, antequam habeat habitum scientiae, et virtutis, quo adeptus, perfecte operatur ⁴ ». Et quidem, si ita non se res haberet, non possent ipsae artes, et scientiae nostris actibus acquiri, nam saltem illi primi actus, quibus acquiruntur, non possunt ab arte procedere, siquidem generant illam.

XLIII. ADMIRATIO PARIT SCIENTIAM. *Scientiae* nomine hic intelligitur cognitio alicuius rei per eius causam. Iam admiratio scientiam parere dicitur, quia is admiratur, qui, cum in aliquod phaenomenon incidit, eius causam igno-

¹ 2^a 2^{ae}, q. XXVIII, a. 1, et XXIX, a. 3.

² *Ibid.*, q. LXXXII, a. 4. — ³ Vid. litt. Q.

⁴ In lib. IX Met., lect. VII. Vid. *Habitus generatur ex actibus*, litt. H.

rat; unde, si ad hanc causam inquirendam accedit, et ideo scientiam illius rei sibi comparat, profecto ab admiratione excitatur¹. Hinc s. Thomas: « Qui primi philosophati sunt, coeperunt philosophari propter admirationem alicuius causae² ».

XLIV. AFFIRMATIO EST PRIOR NEGATIONE. Etenim quod est, prius est eo, quod non est; sed affirmatio est, negatio vero non est, seu affirmatio dicit rem esse, negatio vero non esse; est igitur affirmatio prior negatione³. Quia in re illud observandum est, quod etsi in individuo, et in rebus singulis *non ens* sit tempore prius *ente*, e. g., Socrates prius non fuit homo, quam homo fieret; tamen in toto genere etiam ipso tempore *ens* est prius *non ente*, puta necesse fuit hominem esse, antequam Socrates esset; semper enim oportet aliquid actu esse, quod illud, quod potestate est, ex potentia in actum reducat⁴.

XLV. AGENS EX TOTA POTENTIA PRODUCIT OPTIME. Distinguendum est hoc modo: « Agens ex potentia tota quoddam agit secundum impetum, quoddam secundum artem et sapientiam. Et quod secundum impetum agit, facit quanto melius potest. Quod agit secundum artem et sapientiam, agit quantum vult, et quantum congruit, salvo ordine, quia sapientis est ordinare. Ideo quaedam facit bona, quaedam meliora, quaedam optima⁵ ».

XLVI. AGENS OMNE AGIT IN QUANTUM EST ACTU. Nominis *actus* significatur vel existentia rei; et sensus axiomatis est, nullam operationem posse fluere ab eo quod nondum existit, siquidem principium *activum* alicuius rei sibi vult, ut iam actu sit. Hinc s. Thomas: « Omnis actio causatur ab aliquo existente in actu, quia nihil agit, nisi secundum quod est actu⁶ ». Hinc etiam: « Nihil potest per se operari, nisi quod per se subsistit, non enim est operari, nisi entis in actu⁷ »: Vel *forma*; et sensus axiomatis est, nullam operationem posse alicui tamquam

¹ « Diligit veritatem philosophus... Eius autem principium est admirari, ut dicit Plato in *Theateto* »; Clem. Alex., *Strom.* lib. II, n. 9.

² *In lib. I Met.*, lect. III; et *Contr. Gent.*, lib. III, c. 28, n. 8.

³ Vid. *Negatio reducitur ad genus affirmationis*, litt. N.

⁴ Cf p. 36.

⁵ S. Bon., *In lib. I Sent.*, Dist. XLIV, a. 1, q. 2 *ad arg.*

⁶ 1^a 2^{ae}, q. LXXIX, a. 2 c. — ⁷ I, q. LXXV, a. 2 c.

sibi propriam, et immediate ab eo procedentem convenire, nisi per aliquam formam in ipso existentem, nempe nisi ab aliquo principio ipsi intrinseco proficiscatur. « Forma propria, ait s. Thomas, est in qualibet re operationis propriae principium¹ ». E. g., ignis per calorem, ex quo est actu calidus, calefacit². Actio enim, quae ab exteriori principio proficiscitur, non tamquam illi propria assignatur, sed tantum quatenus movet aliud ad operandum; e. g., calefacere ferrum est operatio propria ignis, non autem fabri, nisi quatenus ipse utitur igne ad calefaciendum ferrum³.

Ex huius effati explicatione illud etiam intelligitur. OMNE AGENS AGIT PER SUAM FORMAM. Ratio autem, ob quam dicatur per formam *suam* ita traditur ab eodem Aquinate: « Omnis actio cuiuscumque rei est per formam naturae illius rei. Nam etsi sint formae aliquae accidentales principia actionum alicuius rei, oportet quod huiusmodi actiones reducantur, sicut in primum principium, in formam specificam illius rei agentis; sicut actio caloris ignis reducitur, sicut in primum principium, in formam substantialem ipsius, quae est etiam principium omnium accidentium priorum ignis⁴ ».

XLVII. AGENS OMNE AGIT PROPTER FINEM⁵.

XLVIII. AGENS PATIENTE EST NOBILIUS. Ubi cumque enim est *passio*, ibi et imperfectionem adesse certum est, quia passio in rebus invenitur, prout sunt in potentia, et per actum disponuntur ad sui perfectionem; actio autem est agentis perfectio. At notandum est 1° hoc effectum veritate gaudere, prout agens uti agens, atque ratione illius qualitatis, per quam agit, spectatur; e. g., ignis, qui in corpus humanum agit, non est eo nobilior, nisi quatenus est actu calidus. « Quia lapis, inquit ad rem s. Bonaventura, laedit pedem, non oportet, quod lapis sit nobilior pede, sed sufficit, quod excedat in aliqua conditione, sicut in duritia, et soliditate⁶ ». 2° Quoniam effectus proportionem habet cum causa principali,

¹ *In lib. IV Sent.*, Dist. XLIX, q. I, a. 1 sol. 1 c.

² *Qq. dispp.*, q. un. *De Sp. cr.*, a. 2 c.

³ Vid. 3^a, q. XIX, a. 1. — ⁴ Passim.

⁵ Vid. *Finis movet efficientem*, litt. F.

⁶ *In lib. III Sent.*, Dist. XVI, a. 1, q. 1 *ad arg.*

non vero cum instrumentali, non oportet, ut agens instrumentale sit nobilius, quam patiens. 3° Agens est nobilius patiente, si circa idem subiectum spectentur; nam, si ad diversa referantur, passivum potest esse nobilius activo. E. g., « intellectus est vis passiva respectu totius entis universalis; vegetativum autem est activum respectu cuiusdam entis particularis, scilicet corporis coniuncti. Unde nihil prohibet huiusmodi passivum nobilius esse tali activo ¹ ».

XLIX. AGENS UNUM, IN QUANTUM EST UNUM, IMMEDIATE NON PRODUCIT, NISI UNUM: seu, IDEM SEMPER FACIT IDEM. Sensus huius effati hic est: Unum et idem agens naturale, nempe agens, quod agit sua naturali vi, non vero ex consilio, et deliberatione, idem agit, non quatenus non potest plura facere, sed quatenus non potest facere contraria. E. g., ignis calefacit, exsiccatur, illuminat; at non frigefacit, humectat, obscurat. Ex quo patescit aptandum esse huiusmodi effatum solis causis naturalibus, hae enim sunt ad unum oppositorum determinatae; quod enucleabimus in illo, *Natura est determinata ad unum*; non vero causis, quae libere agunt, hae enim vim habent agendi diversa, imo et opposita; e. g., Petrus ambulare potest, aequae ac quiescere; amare, aequae ac non amare, vel etiam odisse Antonium. « Ab uno naturali agente, ait s. Thomas, non est immediate, nisi unum; agens autem voluntarium diversa producere potest: quod ideo est, quia omne agens agit per suam formam; forma autem naturalis, per quam naturaliter aliquid agit, unius una est; formae autem intellectivae, per quas aliquid voluntate agit, sunt plures ² ».

Hinc *debile fundamentum*, ut idem sanctus Doctor inquit, *habet* Neoplatonicorum opinio, qui « posuerunt a primo Principio, quod Deus est, eo quod est unum, et simplex, non potuisse plura prodire, eo quod idem natum est facere idem ». Etenim « in naturalibus agentibus actio sequitur ex necessitate formae, unde secundum unitatem formae oportet esse unitatem in effectu; sed in Divinis actio sequitur intellectum, et ideo secundum quod diversa ab uno possunt intelligi, ita diversi effectus ab uno immediate procedere possunt, et secundum hoc mul-

¹ I, q. LXXIX, a. 2 ad 3.

² *Comp. Theol.*, c. XCVI.

titudo a Deo processit, prout se intellexit ut ideam plurimum, idest ut participabilem diversimoda imitatione ¹ ».

Insuper adnotandum est, 1° causas naturales *per se* non nisi idem agere posse, at *per accidens* posse etiam diversa agere; e. g., frigus hieme calefacit *per accidens*, quatenus impedit, quin calor a corpore effluat: « Contrarium quandoque per accidens est causa contrarii, sicut frigidum quandoque calefacit, ut dicitur in VIII *Physic.*; et similiter tristitia per accidens est delectationis causa, in quantum fit per eam apprehensio alicuius delectabilis ² ». 2° Causam tunc idem agere, cum eadem manet, nec ullam habet diversitatem in se. « Idem, inquit B. Alb. M., eodem modo se habens, non facit diversa ³ ». E. g., ignis semper calefacit, pulmo sanus semper facit bonum sanguinem; at si causa diverso modo affecta sit, aliterque disposita, tunc mutantur effecta; e. g., pulmo male affectus non gignit bonum sanguinem. Quocirca « nihil prohibet idem secundum diversa esse causam contrariorum ⁴ ». Idem evenit, si mutetur, aut aliter disponatur materia subiecta; hac enim mutata, mutantur et actiones, quia, ut inferius explicabitur, *quidquid recipitur, ad modum recipientis* (idest subiecti patientis) *recipitur*. Hinc unus idemque sol simul liquefacit ceram, et indurat lutum; tepidum in frigidat calidum, et calefacit frigidum, quia comparatione calidioris tepidum est frigidum, respectu vero frigidioris est calidum ⁵. « Idem manens idem natum est facere idem: Dicendum quod habet veritatem de eo, quod naturaliter inclinatur tam ratione sui, quam ratione sibi adiuncti; et hoc respectu eiusdem obiecti. Nam se-

¹ *In lib. II Sent.*, Dist. XVIII, q. II, a. 2 *sol.*

² 1^a 2^{ae}, q. XXXII, a. 4 ad 1.

³ *De Anim.*, lib. I, tract. II, c. 13.

⁴ 1^a 2^{ae}, q. XXXII, a. 3 ad 2.

⁵ « Idem autem fit causa contrariorum, quod aliquando accidit propter ipsius causae magnitudinem, ac vim. Aliquando autem ob eius, quod patitur, aptitudinem. Ob certam quidem vim eadem chorda, quatenus intenditur, aut remittitur, acutum aut gravem edit sonum: ob aptitudinem autem eorum quae patiuntur, mel quidem sanos dulcedine afficit, amarore autem eos qui febre laborant; et unum et idem vinum alios quidem ciet ad iram, alios vero exhilarat; et idem sol ceram quidem liquefacit, lutum autem exsiccatur; Clem. Alex., *Strom.*, lib. VIII, n. 9.

cundum diversitatem obiectorum fit diversificatio operationum, unde sol amplius illuminat crystallum, quam illuminet lapidem, vel lignum ¹ ». Monente autem Aquinate, effectus diversi, qui ab unica facultate operandi producantur, ad unicum eius obiectum formale revocantur: « Contingit, quod per unam suam virtutem res aliqua potest inducere diversos effectus, sicut ignis per suum calorem liquefacit, et coagulat, et mollificat, et indurat, et comburit, et denigrat ² ».

L. ANIMA EST SPECIES SPECIERUM, SEU FORMA FORMARUM. Hoc de anima humana enunciat, tum quia prae caeteris animarum speciebus eminent; tum quia est forma formarum intelligibilium, scilicet *receptive*, siquidem in se recipere potest species intelligibiles omnium rerum. Quare anima dicitur esse « quodammodo omnia per assimilationem ad omnia ³ », atque huiusmodi est *ratione possibilitatis et suscipientis* ⁴; siquidem « intellectus agens non est actu plene respectu omnium, quia non est plene agens, et ideo indiget iuvare a cognoscibili ad hoc, quod fiat in actu ⁵ ».

LI. APPETITUS EST RATIONE CARENTIAE. « Appetitus, ait s. Thomas, proprie est rei nondum habitae ⁶ ». Proprie quidem, nam si appetitus fastidium excludat, atque solam affectus intensionem significet, etiam illud, quod perfecte habetur, desiderari dicitur. Hoc modo de Angelis, qui perfecte Deum cognoscunt, et delectantur in Ipso, dicitur quod desiderant Eum cognoscere ⁷.

LII. A SENSU DISTRIBUTIVO AD COLLECTIVUM NON VALET ILLATIO. Scilicet a partibus seorsum sumtis ad totum non valet consecutio. Quod quidem verum est, si agatur de praedicatis accidentalibus, non autem si de praedicatis es-

¹ S. Bon., *In lib. III Sent.*, Dist. XXIX, a. 1, q. 1 ad arg.

² *Qq. dispp.*, *De Pot.*, q. VII, a. 1 ad 1.

³ S. Bon., *In lib. I Sent.*, Dist. III, p. 1, a. 1, q. 1 ad arg.

⁴ *In lib. I Sent.*, Dist. XIX, p. 1, dub. 8.

⁵ *In lib. II Sent.*, Dist. VII, p. 1, a. 1, q. 3 ad arg.

⁶ *In lib. I Sent.*, Dist. XLV, q. I, a. 1 ad 1. « Bonum expectatum gignit cupiditatem »; s. Ioann. Damasc., *De Fide Orth.*, lib. II, c. 12. « Omne, quod desiderium nostrum fugit, cupiditatem exercet »; s. Greg. Nazianz., *Orat.* XVI.

⁷ *I Petr.*, c. I, v. 12.

sentialibus, quae naturam, et essentiam attingunt. Valet enim ista illatio: quilibet lapis est ens corporeum; ergo tota lapidum moles est corporea. Pariter: Quilibet homo est rationalis; ergo tota hominum collectio est rationalis. Ratio est, quia praedicata accidentalia et quantitativa partibus conveniunt praecise, ut partes sunt, seu quatenus *distributive* sumuntur, et seorsim a se invicem spectantur; unde nihil mirum, si ab illis ita spectatis ad totum ipsum consecutio non sit legitima; e contrario, praedicata essentialia conveniunt et partibus, et toti, sive *distributive*, sive *collective* sumantur.

B

DISTINCTIONES

I. BONUM ENTITATIVE—BONUM NATURALITER—BONUM MORALITER. *Bonum entitativum*, seu *in genere entis* dicitur quidquid, prout actu habet *esse*, spectatur. Hinc huiusmodi bonum *transcendentale* etiam appellatur, quia cuilibet generi entium convenit; nam cum absolute melius sit *esse*, quam *non esse*, hoc ipso quod ens est, habet aliquam perfectionem, per quam est appetibile, ac proinde est bonum, siquidem bonum est ipsum ens, prout ad appetitum refertur. Hanc ob rationem bonum et ens dicuntur esse idem secundum rem, vel *bonum et ens converti*, vel *bonum esse passionem entis*. *Bonum naturaliter* vel huiusmodi est *simpliciter*, et dicitur quidquid habet plenitudinem *essendi sibi convenientem*, seu in quo nihil eorum desideratur, quae ad eius naturae integritatem requiruntur; vel *secundum quid*, et dicitur illud, cui deest aliquid *ad plenitudinem essendi debitum*; e. g., homo caecus est naturaliter bonus *secundum quid*, siquidem habet de bonitate quod vivit, et malum est ei, quod caret visu¹. Denique bonitas moralis, vel *in genere moris* spectat ad actiones libere institutas secundum regulas rectae rationis.

II. BONUM HONESTUM—UTILE—DELECTABILE. *Bonum honestum* est quod appetitur per se, nempe propter conve-

¹ Vid. s. Thom., *1^a 2^{ae}*, q. XVIII, a. 1 c.